Рожелюк В.М.
к.е.н.,доцент
Тернопільський національний економічний університет

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Успішна інтеграція України у загальноєвропейський та світовий ринки неможлива без використання вже розроблених і узгоджених стандартів інформаційного забезпечення господарської діяльності, зрозумілих нашим партнерам у зовнішньоекономічній співпраці.

Важливо відзначити, що наслідки зволікання з вирішенням проблем переходу до загальноприйнятих принципів і стандартів бухгалтерського обліку досить суттєво відчувають спільні підприємства, іноземний інвестор яких законно вимагає подання даних фінансового обліку у прийнятному для нього вигляді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями облікової політики займаються провідні вітчизняні та зарубіжні вчені серед яких М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голав, Ю.Я. Литвин, В.Г. Лінник, Г.Г. Кірейцев, Є.В. Мних, В.М. Пархоменко, М.С. Пушкар, В.С. Рудницький, Я.В. Соколов, О. Соловйова, В.В. Сонко, Л.К. Сук, В.Г. Швець, Л.З. Шнейдман, А. Яругова та інші.

Отже, постійна діяльність змушує практиків займатись вивченням міжнародного досвіду з бухгалтерського обліку, проблемами наближення української системи обліку до західної.

Постановка завдання. Метою даного дослідження основних питань формування облікової політики підприємства, розробка основоположних принципів організації облікового процесу.

Виходячи із теми досліджень, нами визначено наступні завдання, що ставляться перед нами:

розкрити значення фінансового обліку і особливості його організації в умовах ринкової економіки;

встановити суть та зміст облікової політики держави, підприємства;

узагальнити міжнародний досвід формування облікової політики підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В різних країнах світу облікова політика регулюється неоднаково. Наприклад, у Великобританії і Нідерландах встановлення облікової політики в меншій мірі структуризовано і не настільки деталізовано, як наприклад у США. З іншого боку, в багатьох інших європейських

країнах має місце тенденція до уніфікації системи фінансового обліку, що обумовлює його більшу структуризованість.

Розвиток економічної інтеграції європейських держав сприяє прискоренню процесу гармонізації національної системи обліку.

Ще значніші відмінності виявляються в поглядах на цілі звітності. Вихідну позицію про корисність звітних даних для інвесторів, кредиторів та інших користувачів займає англосаксонська традиція. Зокрема, у США та Великобританії „з'явилась практика надання управлінським персоналом фінансових звітів акціонерам для контролю за ефективним використанням ресурсів. Саме ця обставина зумовила направленість фінансової звітності на задоволення інформаційних потреб інвесторів та кредиторів" [1, с. 51].

На нашу думку, безліч альтернативних систем бухгалтерського обліку, існуючих як усередині однієї країни, так і в різних країнах в цілому, показує, що одного оптимального рішення задачі формування облікової політики не існує. Відсутність такого рішення є наслідком технічних і політичних складностей, супроводжуючих формування облікових стандартів. У світовій практиці можна виділити три основні системи регулювання облікової політики: державою, державними органами або самими фірмами.

Усі зміни облікової політики повинні мати економічні наслідки. Позитивні наслідки включають упорядкування інформації, доступної інвесторам та іншим користувачам, з метою економічного обґрунтування рішень і скорочення витрат для користувачів, пов'язаних з одержанням інформації.

Користувачі інформації, що представлена фінансовою звітністю, як стверджує О.В.Соловйова, поділяються на дві групи: безпосередньо зацікавлені і опосередковано зацікавлені. „До першої групи відносяться власники засобів підприємства, кредитори та постачальники, потенційні акціонери, менеджери, податкові органи, службові компанії, покупці, до другої – консультанти з фінансових питань, біржі цінних паперів, юристи, регулюючі органи, статистичні органи, преса, екологічні організації і т.д." [2, с. 11].

Облікова політика впливає на багатьох користувачів фінансової звітності. Однак економічні наслідки виникають не відразу, а їх значення може чинити вплив упродовж довгого періоду часу.

У зв'язку з тим, що на формування міжнародних стандартів обліку великий вплив має облік США, важливим є ознайомлення із їх концепцією обліку, на яку орієнтуються усі країни СНД.

Концептуальні основи бухгалтерського обліку США розроблені Радою зі стандартів бухгалтерського обліку (FASB) і представлені у вигляді шести Положень бухгалтерського обліку (SFAC). Тому доцільно детальніше ознайомитись із ними.

SFAC 1 „Мета фінансової звітності господарських одиниць". Дане положення розкриває загальні питання фінансової звітності і визначає основну мету її складання, яка полягає в задоволенні потреб користувачів облікової інформації про економічний стан і досягнуті результати підприємства. Після визначення основної мети і завдань, які стоять перед фінансовою звітністю, дане положення виділяє критерії, яким повинна відповідати інформація бухгалтерського обліку.

SFAC 2 „Якісні характеристики облікової інформації". Дане положення розкриває критерії, яким повинна відповідати інформація, що міститься у фінансовій звітності; розглядає межі, в яких інформація є корисною для користувача. Усі якості інформації групуються залежно від корисності для користувача, поділяються на первинні і вторинні.

Первинними характеристиками облікової інформації вважають адекватність і надійність. При цьому під адекватністю розуміють таку інформацію, яка є основою для оцінки майбутніх перспектив діяльності підприємства. Виходячи з цього, в якості одиничних елементів адекватності, які формують цінність облікової інформації виступають:

-своєчасність (відображення реального стану справ на підприємстві);

-зворотній зв'язок (підтвердження чи коригування раніше сформованих прогнозів, що дає можливість користувачеві оцінити, наскільки правильними були його дані щодо перспектив діяльності підприємства).

Облікова інформація визнається надійною, якщо вона об'єктивна і правильно відображає процеси фінансово-господарської діяльності підприємства. Основними характеристиками надійності інформації є наступні:

- точність, адже бухгалтерська інформація повинна відображати економічне значення господарських операцій, а не їх формальне чи правове трактування;
- нейтральність, тобто відсутність непередбачених законодавством дій.

Вторинними якісними характеристиками облікової інформації є співставність і постійність. Співставність означає можливість порівнювати звітні дані, що відображаються у фінансовій звітності (з аналогічними даними іншого підприємства, з середніми значеннями по галузі, з даними інших країн, або ж інформацією самого підприємства за інший звітний період). Постійність передбачає використання одних і тих же методів формування облікової інформації упродовж декількох звітних періодів.

SFAC 3 „Елементи фінансової звітності господарських одиниць". На даний час його замінено положенням SFAC 6 „Елементи фінансової звітності". Згідно із ним основними елементами фінансової звітності є:

- активи (ресурси підприємства, які повинні принести економічну вигоду в майбутньому);
- зобов'язання (постійні витрати економічних вигод у майбутньому;
- зобов'язання виникають на основі договорів, законів, при використанні фінансових інструментів, та існують до тих пір, поки вони не будуть погашені підприємством чи не виникнуть події, що їх ліквідують);
- власний капітал (величина, на яку активи перевищують зобов'язання);
- доходи (збільшення активів, врегулювання зобов'язань чи співвідношення того чи іншого, доходи відображаються у звітному періоді);
- витрати (зменшення активів, збільшення зобов'язань, чи співвідношення того й іншого у зв'язку з виробництвом і реалізацією продукції, робіт, послуг в умовах основної діяльності, відображаються у звітному періоді);
- збитки (зменшення капіталу власників підприємства у результаті господарських операцій, не пов'язаних з основною діяльністю);
- сукупний дохід (зміна чистих активів у результаті господарських операцій за звітний період).

SFAC 4 „Завдання фінансової звітності некомерційних організацій". Дане положення дає характеристику організацій, для яких одержання прибутку не є основною метою; розкриває специфіку звітності, що складається даними організаціями і характеризує користувачів даної звітності. Це концептуальне положення бухгалтерського обліку має дуже обмежене міжнародне розповсюдження, оскільки характеризує національну специфіку ведення обліку некомерційними організаціями США.

SFAC 5 „Визначення і вимірювання показників фінансової звітності господарських одиниць". Це положення визначає основні критерії визначення облікової інформації, необхідної для складання фінансової звітності. Операції класифікуються на ті, що призводять до збільшення чи зменшення активів, зобов'язань, доходів, витрат США. Відповідно до загальноприйнятої практики деякі зміни в активах і зобов'язаннях визнаються у момент їх виникнення, інші — не визнаються до моменту надходження достатньої інформації про результати попередніх змін. Встановлені критерії визнання змін, що відбулися, допомагають визначити, коли і як відобразити їх у звітності. Ці критерії випливають із якісних характеристик інформації, що надається користувачам бухгалтерської звітності, і включають:

- визначення показників — дані про господарські операції повинні відповідати визначенню елемента фінансової звітності;
- вимірювання даних — господарські операції повинні бути визначені з високим рівнем надійності і достовірності. У фінансовому обліку використовуються різні показники (натуральні, грошові). Грошовий вимірник є основним, тому що дає можливість одержати зведені дані. Проте грошовий вимірник нестабільний у часі, а багато прогнозів базуються на порівнянні звітних даних у часі. Нестабільність

грошового вимірника означає, що облікові дані повинні бути приведені у відповідність з діючою грошовою оцінкою, тобто необхідне періодичне внесення змін в ціни, за якими в різні періоди часу обліковувався об'єкт;

- корисність даних обліку для користувача, що приймає рішення.

Україна разом з іншими країнами СНД бере участь у створенні інформаційної мережі для країн СНД з метою забезпечення успішного їх переходу від колишньої системи бухгалтерського обліку до загальноприйнятих у світовій практиці стандартів і принципів.

Особливо важливе значення має висвітлення відмінностей між податковою і фінансовою звітністю на Заході та рекомендацій західних фахівців з цього приводу. Адже облік в Україні повністю орієнтований на потреби податкового законодавства і, фактично, поки що ігнорує нові групи користувачів фінансової звітності, які з'явилися з переходом до ринкової економіки. Згідно з цим найбільш привабливим для України є досвід Німеччини, де практично не існує різниці між правилами оцінки, які використовуються для фінансової звітності третіми сторонами і для податкових цілей. Наприклад, подання державою пільг з оподаткування через дозвіл прискореного списання основних засобів співвідноситься з відстроченням реалізації права власників на отримання дивідендів. Проте, слід звернути увагу на особливості економічної ситуації в країні, де власники є одночасно менеджерами компанії і мають вільний доступ до облікової інформації.

Створюючи шляхом приватизації в Україні підприємства, акціонерні компанії, де менеджер буде відокремлений від власника, потрібно насамперед врахувати інтереси акціонерів. У цьому випадку можливе використання досвіду Франції: застосування обов'язкових правил для ув'язки річної звітності окремих підприємств з податковим законодавством.

У західних країнах податкове законодавство надає підприємствам ряд можливостей для проведення гнучкої політики оцінки товарних запасів, амортизації основних засобів в умовах спаду ділової активності, інфляції, конкуренції. Можливості українських підприємств у здійсненні власної облікової політики поки що обмежені.

Отже, уникнути подальших змін у обліку України не вдасться. І відомий аргумент про проблему перенавчання практичних працівників і витрати необхідні для цього, вже зараз може бути значною мірою пристосований і спростований фактичною необхідністю здійснення обліку, подання звітності для іноземних партнерів за вимогами, що діють у інших країнах.

Інтенсифікація ринкового механізму в Польщі призвела до розширення самостійності державних підприємств, реформ у галузі комунальної власності та місцевих органів державної влади. Одночасно відбувалась адаптація системи обліку до цих змін, підсумки якої знайшли своє відображення у Законі про бухгалтерський облік у Польщі ще у 1994р.

В основу Закону покладено принципи об'єктивності, собівартості, нарахування, послідовності, узгодження, повного розкриття, консерватизму, суттєвості, єдності, порівняння. Проте, передбачений різний підхід до деяких принципів та їх застосування у приватному та державному секторах економіки. Інші користувачі фінансової інформації державних підприємств, крім самої держави, залишилися поза увагою. Звітність підприємств державного сектора, як виняток, регламентується Міністерством фінансів.

Досвід Польщі та інших країн, що вирішують схожі проблеми, дуже цінний в системі введення в нормативно-правову базу бухгалтерського обліку Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні". Слід зазначити, що даний Закон вигідно відрізняється у першу чергу введенням єдиних принципів обліку незалежно від форм власності і видів діяльності [3].

Розглянувши ряд прикладів, варто відзначити, що Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку є основою, тому необхідно постійно оновлювати принципи і нормативні акти України відповідно із ними. У зв'язку із введенням національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку на основі міжнародного досвіду, у всіх бухгалтерів з'явилась практично необмежена кількість роботи. Проте, необхідним є

створення раціональної системи обліку, її постійне коригування, інакше національні стандарти бухгалтерського обліку все менше і менше відповідатимуть міжнародним.

Висновки. Таким чином, в умовах глобалізації світової економіки, вітчизняні вчені-економісти та бухгалтери практики зобов'язані ґрунтовно вивчити міжнародний досвід формування облікової політики підприємства і критично його оцінювати. Досвід останніх років в Україні та країнах СНД засвідчує, що невміле використання досвіду зарубіжних країн в теорії та практиці обліку призводить до значних виражених у десятках мільйонів умовних одиниць, з іншого боку, вміле використання досвіду ведення обліку в зарубіжних країнах сприяє стабільності у розвитку вітчизняних підприємств, їхній впевненості у завтрашньому дні.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф., Горецька Л.Л. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: Навч. посібник. Житомир: ПП. „Рута", 2002. – 544с.

2. Соловьева О.В. Зарубежные стандарты учета и отчетности: Учебн. пособие. – М.: Аналитика – Прес, 2008. – 288с.

3. Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999р. №996 – XIV // Все про бухгалтерський облік. – 2008. - №86(511). – с.3-6.